

PROHÁSZKA GÉZA

Újjászületett nemzet?

A skóciai „devolúció” kialakulása a 20. század második felében

Az elmúlt harminc évben gyökeres változás ment végbe a skót politikai életben: az 1979-es népszavazás után kellő támogatás hiányában még nem lépett életbe a skót nemzetgyűlés felállításáról szóló törvény, 1997-ben azonban a Tony Blair kormánya által kiírt népszavazáson már a skót közvélemény döntő többsége támogatta a devolúciót, az edinburgh-i parlament felállítását. Hasonló forgatókönyv szerint alakult meg a cardiffi nemzetgyűlés Walesben.¹ Edinburgh-ben tehát háromszáz év után ismét megnyitotta kapuit a skót parlament, és az azóta megtartott brit, skót, illetve Európa parlamenti választásokon a függetlenségért küzdő Skót Nemzeti Párt (SNP) vált a legerősebb politikai erővé a Tweedtől északra.² Mindezek az események, tágabb értelemben véve pedig a skót és a walesi önrendelkezés kérdésének lezáratlansága jól példázzák, hogy a nacionalizmus és a regionalizmus egyre jelentősebb szerepet játszik a brit politikai életben.³

Amint láthatjuk, a devolúció kulcsszerepet játszott a bekövetkezett változásokban. Nézzük meg közelebbről, mit is jelent pontosan a fogalom: a devolúció a parlamenti szupremácia révén gyakorolt hatáskörök egy részének átruházása területi alapon szerveződő, választott testületekre.⁴ A devolúciónak két típusa különböztethető meg. Az *adminisztratív devolúció* esetében a helyi érdekeket megosztott hatáskörök révén veszi figyelembe a kormányzat, de a politikaformálás kereteit változatlanul a központban határozzák meg. A *törvényhozói devolúció* nyomán a felsőbb és az alsóbb szintű törvényhozói és végrehajtó funkciók szétválnak, így megteremtődnek a részleges területi és politikai autonómia feltételei.⁵

¹ Megemlítendő, hogy a skót devolúció ügyével párhuzamosan futott a 20. században a walesi önrendelkezésért folytatott kampány. A jelen tanulmány keretei között ugyanakkor kizárólag a skót kérdésre fogok koncentrálni. A walesi devolúcióról lásd: Taylor, Bridget – Thomson, Katarina (ed.): *Scotland and Wales: Nations Again?* Cardiff, 1999.

² A 2007-es skót parlamenti választásokon az SNP 33%-ot szerzett, míg a 2009-es Európa parlamenti választásokon 29%-ot szerezve bizonyult a legnépszerűbb pártnak. A 2007-től kormányzó Skót Nemzeti Párt 2009. év végén nyújtotta be a parlamentbe a Skócia alkotmányos berendezkedéséről szóló népszavazási kezdeményezést. A tervezett népszavazáson a skót választópolgárok a függetlenségre is szavazhatnak. Elérhető: www.alba.org.uk; www.scotland.gov.uk/publications/2009/11/26155932/0 hozzáférés: 2009. december 9.

³ Skócia és Wales mellett Észak-Írországból is devolúciós parlament működik, és számos speciális jogállású régió létezik még az Egyesült Királyságon belül (például Greater London, Greater Manchester).

⁴ Kaiser Tamás: *A devolúciós folyamat alternatívái és kihívásai Nagy-Britanniában*. Valóság, 45. évf. (2006) 4. sz. 79.

⁵ Kaiser: *A devolúciós folyamat*, 79.

A devolúció tíz év után is az egyik leginkább vitatott kérdés az Egyesült Királyság egészét érintő decentralizációs reformfolyamatban. Különösen igaz ez Skócia esetében, hiszen a skót politikusok befolyásának vélt növekedése a Munkáspárt 1997-es hatalomra jutása óta heves vitákat gerjesztett.⁶ Kétségtelen, hogy a legtöbb skót politikust felvonultató kormány (az első Blair kabinetben nyolc skót származású politikus kapott helyet) egyik első intézkedése a skót és a walesi devolúcióról szóló törvény betervezése volt, illetve az is tény, hogy a 2000-es évek elején mindhárom tradicionális brit pártot skót származású politikusok vezették (a Konzervatív Pártot Iain Duncan-Smith, a Liberális Demokratákat Charles Kennedy, a Munkáspártot pedig Tony Blair). A skót devolúciós folyamat azonban távolról sem áll összefüggésben a fent említett politikusok vezető szerepével, s bár sokat lendített a folyamaton Tony Blair kormányának hatalomra jutása, a skóciai önkormányzatért folytatott küzdelem sokkal távolabbra nyúlik vissza.

A devolúció különböző szemszögekből

A nagy-britanniai devolúciós folyamat illeszkedik a nyugati demokráciákban szinte mindenütt megjelenő tendenciába: az úgynevezett „állam nélküli nemzetek”⁷ egyre inkább a nemzetközi politikai színpad szereplőivé válnak, és igyekeznek saját kezükbe venni sorsuk irányítását. Ez a folyamat az 1970-es évek óta egyre erősödik, elég csak Baszkföld, Katalónia, Flandria vagy pedig Québec esetére gondolnunk. De mit is értünk állam nélküli nemzet alatt? Ez a fogalom Montserrat Guibernau-nek, az etnicitás, nemzeti identitás kérdéskörének egyik legismertebb és egyben legvitatottabb jelenkori teoretikusának nevéhez fűződik. Guibernau definíciója szerint az állam nélküli nemzetek olyan „kulturális közösségek, melyek közös múlttal rendelkeznek, egyértelműen körülhatárolható területhez köthetők, és dönteni kívánnak a jövőjükéről, ami nem foglalja magában a saját állam létrehozásának lehetőségét.”⁸ Ezek a közösségek egy vagy több államon belül helyezkednek el, és jogot követelnek az önkormányzatra, ami elsősorban az adott államon belüli autonómia kialakítását jelenti, de egyes esetekben utalhat az elszakadáshoz való jogra is.⁹ Mivel tanulmányomban különbséget szeretnék tenni Skócia és az egyértelműen nemzetként definiálható politikai entitások között, az előbbi esetében az állam nélküli nemzet megfogalmazást fogom használni.

Sokan, sok szemszögből értelmezték az 1979 és 1997 közötti időszakot. Áttekintve a jelentősebb műveket megállapítható, hogy az események értelmezését azok időbeli közelsége miatt a szerzők világnézete, politikai kötődései nagyban meghatározzák. Vernon Bogdanor véleménye szerint az 1979-ben a skót devolúcióról kiírt népszavazás azért nem lehetett sikeres, mivel Nagy-Britannia politikai, szociológiai és gazdasági értelemben éretlen volt az alkotmányos berendezkedés átalakítására. Bogdanor egyértelműen a „thatcherizmust”¹⁰ je-

⁶ Több cikk és monográfia taglalta ezt a vélt folyamatot. Lásd például: Stenhouse, David: *How the Scots Took Over London*. Edinburgh, 2004.

⁷ Guibernau, Montserrat: *Nations without States: Political Communities in a Global Age*. Cambridge, 2005. [1999] 1.

⁸ Guibernau: *Nations without States*, 1–2.

⁹ Guibernau: *Nations without States*, 1–2.

¹⁰ A 'thatcherizmus' fogalmát a *Marxism Today* című folyóirat szerkesztői alkották meg a Thatcher kormányok belpolitikájára utalva. Ilyen értelmében a thatcherizmus pénzügyi ellenőrzést, privatizációt, a szabad piac további liberalizációját, a szakszervezeti befolyás csökkentését jelenti, és emellett az állampolgárok önszerveződését preferálja az állami támogatással szemben. Devine, T. M.: *The Scottish Nation 1700–2000*. London, 1999. 591.

lőli meg mint a skót közvéleményt döntően befolyásoló tényezőt, mely a 1990-es évek elvezetett a devolúció széleskörű támogatásához Skóciában.¹¹ Hasonlóan vélekedik Christopher Harvie is a skót nacionalizmust elemző művében.¹² Ezen érvelés fő képviselői David Denver és szerzőtársai, akik a konzervatív párti kormányok politikájának egyenes következményeként értékelik a skót választók növekvő devolúciópártiságát 1979–1997 között és végső soron az 1997-es népszavazás sikerét is.¹³ Ugyanakkor úgy érzem, a fent említett szerzők hajlamosak túlbecsülni a brit belpolitikai események hatásait valamilyen látens politikai beidegződés vagy pedig a brit politika „fényes elszigeteltségét” mind a mai napig szentírásként értelmező szemellenzős nézőpont miatt.

Az 1979 és 1997 között elinduló és azóta kiteljesedő változások háttere sokkal összetettebb. Alex Salmond, a jelenlegi skót első miniszter szavaival élve: „a skót kérdés sokkal több, mint egy alkotmányjogi kérdés és a felhalmozódott demokratikus deficit korrigálása.”¹⁴ A következőkben vázoltak bizonyítják, hogy a skóciai devolúció ügye nem lehetett volna sikeres többek között az állam nélküli nemzetek körében általánosan tapasztalható identitáserősödés híján, illetve olyan külpolitikai tényezők együttállása nélkül, mint például az Európai Unió erősödése, bővülése, a bipoláris világrend felbomlása és a kismemzeti nacionalizmus ismételt megjelenése a világpolitika színpadán.

A külső tényezők hatásainak vizsgálatát elsőként Graham Leicester emelte be a devolúcióról zajló vitába. Elsőként ő utalt az európai uniós jogalkotás Egyesült Királyságot érintő hatásaira mint a devolúcióhoz vezető út egyik meghatározó mérföldkövére.¹⁵

A kérdést elemezve Paolo Dardanelli még tovább megy ennél. Az 1979-es és az 1997-es népszavazás eredményeit összehasonlítva három meghatározó tényezőt emel ki. Elsőként megemlíti az öngazgatás támogatottsága és a népszavazáson leadott igen szavazatok közötti különbséget. A második meghatározó tényező Dardanelli szerint a skót közvélemény devolúciót illető álláspontjának megváltozása az esetleges függetlenség fényében. Végül pedig kiemeli az európai uniós környezet kedvező hatásait. A szerző új nézőpontból vizsgálva ezt az igen összetett kérdést, igyekszik megtalálni az egyensúlyt a belpolitikai és a külpolitikai tényezők között. Amellett azonban, hogy Dardanelli több ponton hozzájárul a népszavazások végeredménye közti különbség megértéséhez, számos tényezőről megfigyelni látszik. Az Egyesült Királyság európai uniós tagsága kétségtelenül élenként hatott a skót közvélemény devolúciót illető attitűdjére, de a kérdéskört vizsgáló kutató nem feledkezhet meg a konzervatív kormányzatok Skóciát negatívan érintő gazdaság- és szociálpolitikája által generált skót társadalmi kohézióról.

Véleményem szerint ugyancsak meghatározó jelentőséggel bír a kettős skót identitáson belüli elmozdulás, a skót politikai nacionalizmus erősödése és az ezek mögött meghúzódó gazdasági, társadalmi változások. Természetesen a skót nacionalizmus virágzása és átalakulása folytatódott a kedvező európai környezetben, de ennek a folyamatnak a gyökereit az 1950-es évek végén és az 1960-es években kell keresnünk. Ugyancsak érdekes megfigyelni,

¹¹ Bogdanor, Vernon: *Devolution in the United Kingdom*. Oxford, 1999. 166–200.

¹² Harvie, Christopher: *Scotland and Nationalism. Scottish Society and Politics 1707–1994*. London, 1994. 198–205.

¹³ Denver, David et al.: *Scotland Decides: The Devolution Issue and the Scottish Referendum*. London, 2000. 27–48.

¹⁴ Salmond, Alex: *Northern Ireland and the Scottish Question*. Scottish Affairs, (autumn 1995) no. 13. 68.

¹⁵ Leicester, Graham: *Journey without Maps: Scottish Devolution in the 1990s*. Regional Studies, vol. 30. (1996) no. 6. 612.

hogy szélesebb körben vizsgálódva számos párhuzamosan zajló, hasonló léptékű folyamat figyelhető meg az úgynevezett államnélküli nemzetek körében. Röviden szólva, az Európai Unió növekvő befolyása fontos tényező, de nem szolgál egyértelmű magyarázattal a vizsgált jelenségre.¹⁶

Archie Brown az aszimmetrikus devolúció¹⁷ problematikáját vizsgálva szintén egy fontos szempontra hívja fel a figyelmet. Véleménye szerint Skóciában a devolúció támogatásának növekedéséhez az 1990-es években függetlené vált kis nemzetek példája is hozzájárult. Maga a tény, hogy ezek a kis nemzetek képesek független politikai entitásként működni, amikor még a legfejlettebb balti államok is jóval szegényebbek, kiszolgáltatottabbak, mint Skócia, tovább erősítette az Egyesült Királyságtól való függetlenedés támogatottságát a skót közvéleményen belül. A Szovjetunió felbomlásával függetlenné vált kelet-európai kis nemzetek példája azonban valószínűleg a skót közvéleménynek csupán egy vékony szeletét befolyásolta.¹⁸ Úgy gondolom, sokkal nagyobb jelentőséggel bírt az Ír Köztársaság sikere az említett periódusban, hiszen ekkoriban az ír gazdaság termelékenység tekintetében megelőzte a brit gazdaságot, az ír életszínvonal emelkedése pedig az egész Európai Unióban páratlan volt.¹⁹

Összegezve: az 1979-es és 1997-es skóciai népszavazások közötti változások visszavezethetők az Egyesült Királyság politikai, gazdasági és társadalmi struktúrájában bekövetkezett változásokra. Emellett azt is hangsúlyozni kell, hogy fontos hatással bírtak külpolitikai tényezők is, mint például az Európai Unió növekvő befolyása vagy a kis nemzetek és az állam nélküli nemzetek megjelenése a világpolitika színpadán. A későbbiekben részletesen foglalkozom az említett tényezőkkel, a devolúcióhoz elvezető lépések megértéséhez azonban először a skót önigazgatásért folytatott küzdelem fő szakaszait szükséges áttekinteni.

A skót önigazgatás kérdése 1707 óta

Az önálló közösségi lét tudata különösen az állam nélküli nemzetek körében a múltban gyökerezik, amikor még a szóban forgó, ma már állam nélküli nemzet önálló politikai intézményekkel rendelkezett. A nacionalista mozgalmak jelenkori erősödése azon állam nélküli nemzetek körében jellemző, melyek egykor független vagy részben független politikai és kulturális identitással rendelkeztek.²⁰

A skót és az angol korona *de jure* 1603-ban egyesült, mikor VI. (Stuart) Jakabot I. Jakabként Anglia királyává koronázták. A *de facto* egyesítés azonban a 18. századig várattott magára, miután Oliver Cromwell Egyesülési Rendeletét (*Ordinance of Union*) a Stuart res-

¹⁶ Dardanelli, Paolo: *Between Two Unions. Europeanization and Scottish Devolution*. Manchester, 2005. 145–155.; Dardanelli, Paolo: *Democratic Deficit or the Europeanization of Secession? Explaining the Devolution Referendums in Scotland*. Political Studies, vol. 2. (2005) no. 53. 320.

¹⁷ Az aszimmetrikus devolúció kifejezés arra utal, hogy az Egyesült Királyságban Skócia és Wales rendelkezik önálló regionális önkormányzati intézményekkel, míg Anglia nem. Komoly problémát vet fel ez a kérdéskör, mely *West Lothian Question* néven ismert a brit politikában. Röviden összegezve, az önálló skót parlament létrejötte után Skócia továbbra is delegál képviselőket a közös westminsteri parlamentbe, akiknek jogukban áll kizárólag Angliát érintő kérdésekről is szavazni, melyek a westminsteri parlament elé kerülnek. Ellenkező esetben egy angliai képviselő nem szavazhat olyan kérdésekről, melyek immár a skót parlament hatáskörébe tartoznak. Lásd bővebben: Brown, Archie: *Asymmetrical Devolution: the Scottish Case*. Political Quarterly, vol. 69. (1998) no. 3. 217–220.

¹⁸ Brown: *Asymmetrical Devolution*, 215.

¹⁹ Finlay, Richard: *Modern Scotland 1914–2000*. London, 2004. 381.

²⁰ Guibernau: *Nations without States*, 2.

tauráció során eltörölték. A magasabb szintű egyesítés 1707-ben következett be az Egyesülési Törvénnyel (*Acts of Union*), amikor is Skócia és Anglia parlamentje Nagy-Britannia parlamentjeként egyesült. Skócia tehát 1707-től megszűnt politikailag független államként létezni, az új közös parlamentben pedig kezdetben igencsak súlytalannak számított a negyvenöt skót képviselő.²¹ Skócia fő intézményei – a Kirk (a skót presbiteriánus egyház) a római jogra épülő jogrendszer és az európai viszonylatban is kiemelkedő oktatási rendszer – azonban a skót és az angol parlament egyesülése után is sértetlenek maradtak. Az egyesítés leginkább a skót és az angol politikai elit közötti egyezségeként jellemezhető. Az újonnan létrejött gazdasági-politikai egységben a skótok minden tekintetben egyenlő félként vettek részt, a Birodalom gyarmatainak irányításában és a kínáló gazdasági lehetőségek kihasználásában pedig sokszor számarányukat jóval meghaladó mértékben.²²

A fent említett intézmények nagyban hozzájárultak a skót öntudat megőrzéséhez a több mint háromszáz éves skót–angol együttélés során. A brit identitástudat a hosszú 18. század során nyert egyre inkább teret a skótok körében.²³ A protestantizmus, a Birodalom és a tőke „szentháromságában” összefonódott a brit és a skót identitás, egy új, kettős nemzeti identitást alakítva ki Skóciában. A közös brit identitás nem elnyomta, hanem felülírta az addigra már egyértelműen elhatárolható angol és skót nemzeti identitást. A skótok továbbra is Anglia egyenlő partnereként definiálták magukat a Brit Birodalmon belül, így az Európa más tájain nacionalista mozgalmak tömegét kitermelő 19. század során Skóciában nem jött létre konkrét politikai célokat kitűző nemzeti mozgalom.²⁴

Skóciában speciális nacionalista gondolkodásmód alakult ki, amely a kulturális szférára korlátozódott, a skót kultúra és tradíciók ápolását tekintette fő feladatának. Ez a „biztonságos nacionalizmus”²⁵ kizárólag a skót nyelvi, történelmi és irodalmi sajátosságok hangsúlyozására koncentrált, és nem törekedett konkrét politikai célok megvalósítására. A brit kétpárt-rendszerben megosztott skót politikai elit nem volt érdekelt abban, hogy egységesen szembehelyezkedjen a westminsteri politika fősodrával.²⁶

Mindez nem sokban változott a 20. század közepéig. A skót politikai elit Skóciáért folytatott küzdelme kimerült az időközben Londonból létrehozott politikai struktúrák, például a Skót Hivatal (*Scottish Office*) védelmében.²⁷ Habár Skóciában is megjelentek a modern

²¹ Az unió létrejötte után 45, 53, 60, 72, 74, 71, 72, majd 59 képviselői hely jutott Skóciának az 558-ról fokozatosan 650 tagúra bővülő brit alsó házban (*House of Commons*). Elérhető: www.alba.org.uk, hozzáférés: 2009. október 9.

²² Lásd bővebben: Fry, Michael: *The Scottish Empire*. East Linton–Edinburgh, 2001.

²³ A 18. században Franciaország ellen folytatott háborúk, majd a Napóleoni háborúk és összességében a Birodalom soha nem látott terjeszkedése biztosított háttérrel a brit identitás térnyeréséhez Skóciában. Ennek során a skót identitás alárendelődött az új közös brit eszmének. Lásd bővebben: Colley, Linda: *Britons, Forging the Nation 1707–1837*. London, 1992. 78–84.

²⁴ Közrejátszott mindebben az is, hogy Skót Alföldön (*Lowlands*), ahol a politikai, gazdasági fejlődés folytán a potenciális skót vezetőréteg koncentráldott, mindig is meghatározó volt az angol befolyás. Lásd bővebben: McCrone, David: *Understanding Scotland. The Sociology of a Stateless Nation*. London, 1992. 29.

²⁵ Thomsen, Robert Christian: *Egy új dal kezdete: a devolúcióhoz vezető út és az új skót parlament kezdetei*. Régió, 11. évf. (2000) 1. sz. 56.

²⁶ Erre 1910 és 1914 között a harmadik ír önkormányzati törvénytervezet (*Third Irish Home Rule Bill*) parlamenti vitája, majd elfogadása során nyílt volna lehetőség.

²⁷ Az 1885-ben létrehozott Skót Hivatal gyakorlatilag egy Skócia ügyeivel foglalkozó minisztérium volt. A hivatal vezetője bekerült a kormányba, majd 1926-ben államtitkári (*Secretary of State for Scotland*) rangot kapott. Az 1939-ben Londonból Edinburgh-be áthelyezett hivatal volt felelős

politikai nacionalizmus szervezetei, ezek hatása az 1950-es évekig elhanyagolható volt.²⁸ A skót önkormányzatiság kérdését egyedül az egyre inkább erősödő Munkáspárt vethette volna fel a parlamentben, azonban az első világháború, a gazdasági világválság, majd a második világháború árnyékában egyáltalán nem voltak érdekeltek ebben.

A második világháború után létrejött jóléti, de erősen centralizált rendszerben az öngazgatás kérdése vagy fel sem merült, vagy pedig alárendelődött az aktuális pártérdekeknek. A pártközi konszenzus hiánya minduntalan meggátolta a szélesebb összefogás létrejöttét, így az 1707-es Egyesülési Törvény újratárgyalását. A világháborút követő fellendülés az 1960-as évek közepére gazdasági recesszióba csapott át, különösen a nehéziparra épülő skót gazdaság esetében. A gazdasági nehézségek következtében egyre inkább megkérdőjeleződött az Egyesült Királyság gazdasági hitelessége Skóciában. A protestantizmus, a Birodalom és a „tőke” által egybefont skót–brit identitás fokozatosan kezdett átalakulni a szekularizáció, a dekolonizáció és a brit gazdaság válsága következtében. A gazdasági visszaesés jelei megmutatkoztak a hagyományos politikai berendezkedés átalakulásában is.

A recessziót jól kihasználó, újdonságszámba menő nacionalista jellegű retorikát alkalmazó SNP ekkor vált komoly tényezővé a skót politikai életben.²⁹ Nem a függetlenség és a szeparatizmus szószólóiként, hanem a „londoni pártok” skót ellensúlyaként nyertek egyre nagyobb támogatást a skót választópolgárok körében. Azonban az 1970-es években a SNP-re leadott egyre növekvő számú szavazatot nem csupán a Munkáspárt és Konzervatív Párt ellen leadott szavazatként értelmezhetjük. A jóléti rendszer fenntartása mellett teljes mértékben elkötelezett Skóciában a gazdasági válságot érdemben kezelni nem tudó Munkáspártból kiábrándult szavazók sok esetben a szociáldemokrata vonásokkal rendelkező SNP-t támogatták, tehát az addigi jóléti, szociális program folytatását várták a nemzeti párttól is.³⁰

Az északi-tengeri kőolajkészlet 1966-os felfedezése Skócia partjai mellett további lökést adott a Skót Nemzeti Pártnak. „Skócia olaja”³¹ még nagyobb jelentőségre tett szert az 1973-as olajválság idején, az olajárak meredek emelkedése következtében. Az SNP fokozatosan erősödött, míg 1974 októberében 30%-ot ért el az előrehozott választásokon.³² A Skót Nemzeti Párt lett a második legerősebb párt Skóciában egy olyan időszakban, amikor a brit gazdaság regenerációjához Skócia minden csepp olajára szükség volt. Mindez előrevetítette, hogy az évszázadokon keresztül hanyagolt skót kérdés meghatározó lesz a brit politika egészét tekintve a huszadik század hátralévő részében.

1999-ig Skócia tekintetében a mezőgazdaság, az ipar, a gazdaságfejlesztés, a halászat, az oktatás és az egészségügy irányításáért. Bogdanor: *Devolution in the United Kingdom*, 111–112.

²⁸ A Skócia Nemzeti Pártja elnevezésű szervezet 1928-ban alakult meg, majd 1934-ben egyesülve a Skót Párttal létrehozta a ma is létező Skót Nemzeti Pártot (SNP). Devine: *The Scottish Nation*, 325.

²⁹ Bond, Ross – Rosie, Michael: *Politika és nemzeti identitás Skóciában*. Régió, 11. évf. (2000) 1. sz. 107–108.

³⁰ Brown, Alice et al.: *Politics and Society in Scotland*. London, 1998. [1996] 21.

³¹ Az „Ez Skócia olaja” (*It's Scotland's Oil*) szlogent az SNP gyakorta alkalmazta az 1974-es kampányidőszakok során, mely szlogennel a skót függetlenség kedvező gazdasági hatásaira kívánta felhívni a választók figyelmét, hiszen mint független állam Skócia jogot formálhatna az északi-tengeri olajkincs jó részére.

³² Az SNP 1970-ben a skót szavazatok 11%-át, 1974 februárjában 22%-át, 1974 októberében pedig 30%-át szerezte meg az általános választásokon. Devine: *The Scottish Nation*, 575–576.

Az 1979-es és az 1997-es skóciai népszavazások

A skót nemzetgyűlésről 1979-ben, majd a skót parlament felállításáról 1997-ben megtartott népszavazások a 20. századi skót történelem kulcsmozzanatai. Az 1979-es kudarc (a megfelelő támogatottság hiánya) és az 1997-es átütő siker nemcsak arra világít rá, hogy a referendumok közötti időszakban a skót társadalom komoly változáson ment át, hanem arra is, hogy ebben az időszakban kezdődött meg az az átrendeződés a brit politikai életben, amely mind a mai napig meghatározó. Ha összevetjük a két népszavazás eredményét, felmerül a kérdés, mely tényezők voltak meghatározók. Elsőként az események eltérő politikai hátterét kell megvizsgálni.

Az 1976-ban James Callaghan munkáspárti kormánya által beterjesztett, Skóciára és Walesre vonatkozó devolúciós törvényjavaslat leginkább a nemzeti pártok (az SNP és a walesi Plaid Cymru) vitorlájából igyekezett kifogni a szelet, és alapvetően gyenge lábakon állt. A törvényjavaslatot benyújtó kormánypárt képviselői közül tízen a javaslat ellen szavaztak, negyvenöten pedig tartózkodtak. Mindez tovább nehezítette a kormány amúgy is igen bizonytalan helyzetét.³³ Végül a törvénytervezet úgy nyert támogatást a westminsteri parlamentben, hogy egy megerősítő népszavazáshoz kötötték az életbe lépését, illetve két kiegészítést csatoltak hozzá.³⁴ Az első kiegészítés előírta, hogy a törvény életbelépését megelőző megerősítő népszavazáson a skót és walesi választópolgárok legalább 40%-ának igennel kell szavaznia a törvényre.³⁵ A második kiegészítés a devolúció létrejötté után a Skócia és Wales által a westminsteri közös parlamentbe delegált képviselők szavazati jogát korlátozta volna a kizárólag Angliát érintő kérdésekben.³⁶

A Munkáspárt általános politikai stratégiáját tekintve ellenzett bármiféle nemzeti alapon szerveződő önrendelkezést, általánosabb regionális politikát favorizált, azonban a nacionalista pártok térnyerése a biztos munkáspárti bázisnak számító Walesben és Skóciában álláspontjuk átértékelésére készítette a párt vezetőit. A párton belül kezdetben csak néhány fiatal skót és walesi képviselő által támogatott devolúció rövidesen meghatározó kérdéssé vált. Miután a Harold Wilson kormánya által felállított, az Egyesült Királyság alkotmányos átalakítását vizsgáló bizottság³⁷ is közvetlenül választott önkormányzati testületek létreho-

³³ Az 1974. februári választások után Harold Wilson kisebbségi munkáspárti kormányának 17 mandátum hiányzott a többség eléréséhez, így rá volt utalva a kilenc nacionalista (hét SNP és két Plaid Cymru képviselő) és a tizennégy Liberális Demokrata képviselő szavazataira, akik egyértelműen támogatták a skót és a walesi devolúciót. Bár az 1974. októberi előrehozott választásokon többségi munkáspárti kormány alakult, az időközi választások során elszenvedett vereségek következtében 1977-re James Callaghan munkáspárti kormánya ismét kisebbségbe szorult. Bogdanor: *Devolution in the United Kingdom*, 177–180.

³⁴ Valójában már a megerősítő népszavazás kiírása is merőben szokatlan a brit belpolitikai gyakorlatban. Vélhetően a devolúciót ellenző munkáspárti képviselők megnyerése és a frakció egységének fenntartása céljából kötötték a törvény életbelépését érvényes népszavazáshoz.

Ezt megelőzően egyedül az európai gazdasági közösségi tagsággal kapcsolatosan került sor népszavazásra 1975-ben az Egyesült Királyságban. Scott, P. H.: *Towards Independence. Essays on Scotland*. Edinburgh, 1991. 193–196.

³⁵ Az úgynevezett Cunningham kiegészítés.

³⁶ Az úgynevezett Ferres kiegészítés.

³⁷ A Kilbrandon bizottságot (kezdetben a Crowther bizottság) Harold Wilson munkáspárti kormánya állította fel 1969-ben. A bizottság 1973-ra készítette el jelentését, már Ted Heath konzervatív kormánya számára. A jelentés elvetette a függetlenségi és a föderatív megoldásokat Nagy-Britannia alkotmányának reformja kapcsán, és választott, helyi nemzetgyűlések felállítását szorgalmazta

zását javasolta mind Skóciában, mind pedig Walesben, végül a Munkáspárt 1974-es kongresszusa is szkeptikusan bár, de elfogadta a devolúciós megoldást. A Munkáspárt tehát hivatalosan elkötelezte magát a devolúció ügye mellett, azonban teljesen megosztott volt a kérdésben. Míg a londoni kormány a devolúciós törvény mellett kampányolt, addig jó néhány prominens skót munkáspárti képviselő (többek között a későbbi külügyminiszter, Robin Cook) ellene.³⁸

A Konzervatív Párt 1968-ban elsőként reagált az SNP térnyerésére Skóciában. Az ekkor elfogadott *Perth-i Deklaráció* elméletben támogatta a devolúciót, mely megfogalmazásuk szerint egy közvetlenül választott, törvényhozói joggal felruházott testület lett volna. A további részletek kidolgozására Sir Alex Douglas-Home vezetésével létrehozott bizottság igen korlátozott hatáskörű önkormányzat létrehozását javasolta, habár a párttisztviselők nagy része nyíltan kifejezte teljes elutasítását. Ennek ellenére a bizottság javaslata bekerült a párt 1968-as választási manifesztumába. Az 1970-es években azonban a skót devolúciót támogatók teljesen háttérbe szorultak a Konzervatív Párton belül, bár az adminisztratív devolúciót mint a decentralizáció egyik formáját nem vetették el teljesen. A Konzervatív Párt Margaret Thatcher 1975-ös pártelnökké választása után fordult teljesen szembe a devolúcióval.³⁹

Az SNP képtelen volt egyértelműen állást foglalni a kérdésben. Az önrendelkezés javasolt formája végre valamilyen kézzel fogható változashoz vezetett volna, így a hivatalos függetlenségi álláspont ellenére a párt egy része támogatta a törvény életbe lépését, és részt is vett az igen szavazatokért folytatott kampányban.

Az 1970-es évek végére a skót társadalom nagy része kiábrándult az önrendelkezésért folytatott küzdelemből a pártközi csatározások, a konszenzus hiánya miatt. A megosztottság következtében az igen oldalnak nem sikerült egyértelmű üzeneteket eljuttatni a választókhoz és mozgósítani az önrendelkezést egyébként támogató többséget. Emellett az SNP képviselőinek megjelenése a devolúció támogatói között további zavarhoz vezetett: sokan az Egyesült Királyságtól való elszakadás felé tett első lépésként értékelték a törvény esetleges támogatását. Ekkoriban a függetlenségi opció korántsem volt még népszerű, a devolúciót támogatók többsége is elvetette az SNP által megtestesített elszakadási törekvéseket.⁴⁰

A népszavazást megelőző időszakban a devolúciót támogató Munkáspárt és az SNP népszerűsége folyamatosan csökkent Skóciában, míg az azt ellenző konzervatívok népszerűsége szokatlanul magas volt. Számos, nem közvetlenül a devolúció kérdésköréhez köthető ok miatt a Munkáspártot húsz százalékponttal a konzervatívok mögött mérték a közvélemény-kutatások. Ez igen meghatározónak bizonyult, hiszen egyértelmű összefüggés mutatkozott a skót választók pártszimpátiája és a devolúció támogatása között. A devolúciós kampány során végig magas volt az igen oldal támogatottsága az SNP szavazók között, míg a kezdetben magas támogatottság folyamatosan csökkent a munkáspárti szavazók körében. A devolúciós törvény elutasíthatósága a konzervatív párti szavazók között mindvégig egyértelmű volt. Elemezve a népszavazás eredményeit, elmondható, hogy ez esetben is érvényesült az a szabály, miszerint, ha egy kormány állást foglal egy népszavazási kérdésben, általában a választók a kormány politikájának megítélésére használják fel a népszavazást.⁴¹

Skócia és Wales esetében. Paterson, Lindsay: *A Diverse Assembly. The Debate on the Scottish Parliament*. Edinburgh, 1998. 51–58.

³⁸ Marr, Andrew: *The Battle for Scotland*. London, 1992. 140–141.

³⁹ Marr: *The Battle for Scotland*, 126.

⁴⁰ Dardanelli: *Democratic Deficit or the Europeanization of Secession?* 337.

⁴¹ Fisher, Justin et al. (eds.): *Central Debates in British Politics*. London, 2003. 89–90.

A politikai tényezők mellett a gazdasági helyzet is meghatározónak bizonyult a devolúciós népszavazások tekintetében. A hetvenes években Skócia igen válságos perióduson ment keresztül gazdasági szempontból is. Az északi-tengeri olajkincs kiaknázása sem sokat változtatott a helyzeten, hiszen ekkoriban kis túlzással élve az olajkitermelés nagyobb hasznot hajtott az Egyesült Államok gazdaságának, mint az Egyesült Királyságnak, és ezen belül Skóciának. A gazdasági válság 1978–1979-re érte el csúcspontját. Az úgynevezett „elégedetlenség tele” (*Winter of Discontents*) során az ipari termelés visszaesése, a növekvő munkanélküliség, az állandósuló sztrájkok sokkal jobban foglalkoztatták a skót közvéleményt, mint az öngazgatás kérdése és a pártok devolúcióról szóló kampánya. Ilyen problémákkal teli időszakban a skót közvélemény többsége, amely mindig is racionálisan szemlélte az Angliával való együttélést, tartott attól, hogy a devolúció következtében a skót gazdaság eltávolodik a brit közös piactól, illetve általában véve az Egyesült Királyság által biztosított viszonylagos gazdasági stabilitástól.⁴² Mindez hatványozottan jelentkezett egy olyan időszakban, amikor még az Európai Gazdasági Közösség által nyújtott közös gazdasági tér sem érezte kedvező hatásait.⁴³

A kedvezőtlen politikai és gazdasági légkörön kívül az igen oldal technikai és stratégiai hibákkal tarkított kampánya is negatívan hatott a devolúciós törvény támogatottságára. A törvényt benyújtó munkáspárti kormány nem tudta elérni, hogy a referendumokat a közelgő általános választásokkal egy időpontban tartsák. A két esemény egybeesése valószínűsítette volna a magasabb választói részvételt.⁴⁴ Stratégiai szempontból meghatározó hibának bizonyult az igen kampány rossz szervezettsége, anyagi háttérének hiányosságai. Ezzel szemben a nem oldal jól szervezett, kiválóan finanszírozott, komoly érvrendszert felvonultató kampánya sokkal inkább utat talált a közvéleményhez, és nagy szerepet játszott abban, hogy a devolúciót a kampány kezdete előtt nagy százalékban támogató skót választópolgárok fokozatosan kiábrándultak a skót nemzetgyűlés felállításának tervéből.⁴⁵

Az ilyen körülmények között 1979. március 1-jén megtartott népszavazás a munkáspárti devolúciós és a nacionalista függetlenségi érvek ellentmondásossága, a kormány népszerűtlensége, a gazdasági nehézségek, valamint a rossz szervezettség következtében legjobb esetben is csupán szoros győzelmet sejtetett az igen oldal számára. A népszavazáson megjelent skót választópolgárok többsége (52%) ugyan tényleg támogatta a devolúciós törvény életbelépését, de az igen szavazatok számaránya a Skóciában választásra jogosultak körében nem érte el a törvény egyik kiegészítésében megkövetelt 40%-ot.⁴⁶ A törvényt benyújtó munkáspárti kormány még az az évi választásokon megbukott. Az 1979 májusában megválasztott konzervatív kormány azonnal visszavonta a Skócia és Wales önrendelkezéséről szóló törvényt, és bár a választási kampány során egy helyettesítő törvényjavaslat benyújtását ígérték, ebből semmi sem valósult meg következő tizenhét évnyi kormányzásuk során.

⁴² Finlay: *Modern Scotland*, 333.

⁴³ Dardanelli: *Between Two Unions*, 172.

⁴⁴ Az 1979 októberében megtartott általános választásokon a választók 76,8%-a jelent meg Skóciában, míg a márciusi népszavazáson csupán a választók 63%-a. Bochel, John et al.: *The Referendum Experience. Scotland 1979*. Aberdeen, 1981. 141.

⁴⁵ A nem oldal anyagi és szervezettségbeli fölénye annak volt köszönhető, hogy a skót üzleti körök a devolúcióban a bürokrácia és az adók további növelésének forrását látták, így egyértelműen a devolúció ellen foglaltak állást és biztosították a nem kampány anyagi háttérét. Bochel et al.: *The Referendum Experience*, 169–179.

⁴⁶ Csupán 32, 8%-ot tett ki. Bochel et al.: *The Referendum Experience*, 141.

A 1997-es politikai légkör merőben más volt. Egyrészt az 1979 és 1997 közötti konzervatív kormányzatok gazdasági és szociális politikájukkal teljesen maguk ellen fordították a skót közvéleményt.⁴⁷ Az említett időszakban minden választáson a Munkáspárt bizonyult a legnépszerűbb pártnak Skóciában, ezzel szemben a Konzervatív Pártra leadott szavazatok száma egyre csökkent, míg 1997-ben már nem jutott be tory képviselő Skóciából a westminsteri parlamentbe. Skóciai sikertelensége mellett azonban a Konzervatív Párt 1997-ig magabiztosan uralta az Egyesült Királyság parlamentjét. A vázolt helyzet komoly társadalmi feszültséget okozott és súlyos demokratikus deficit kialakulásához vezetett Skóciában.⁴⁸ Következésképpen a skót választók szinte egy emberként támogatták a devolúciót teljes mellszélességgel vállaló, Tony Blair vezette Munkáspártot az 1997-es választásokon.

Másrészt meghatározó volt a Kampány a Skót Nemzetgyűlésért (*Campaign for a Scottish Assembly*) elnevezésű szervezet közel húsz éves munkája és a Skót Alkotmányozó Konvenció (*Scottish Constitutional Convention*)⁴⁹ létrehozása. Ezeken a fórumokon jött létre a megegyezés a skót képviselők, egyházak, civil szervezetek között az önrendelkezés kulcskérdéseinek vonatkozásában. A résztvevők álláspontjukat és terveiket több nyilatkozatban hozták nyilvánosságra. A kezdeti, Skócia Jogainak Követelése (*Claim of Right for Scotland*) című nyilatkozat és a végső 1995-ös Skócia Parlamentje, Skócia Joga (*Scotland's Parliament, Scotland's Right*) című jelentés között lépésről lépésre jött létre a konszenzus a Konvenció tagjai között. Az ilyen módon kialakított részletes ajánlás képezte a Munkáspárt által a későbbiekben benyújtott devolúciós törvénytervezet gerincét.⁵⁰

Különösen fontos volt a Munkáspárt álláspontjának kikristályosodása a devolúció kérdését illetően. Míg az 1970-es években még egy gyenge skót nemzetgyűlés ötlete is megosztotta a pártot, addig az 1980-as évek végére általánosan elfogadottá vált az álláspont, miszerint Skóciát csak egy választott, törvényhozási joggal rendelkező saját parlament létrehozása óvhatja meg a konzervatív kormányok politikájától. Az Egyesült Királyság alkotmányos berendezkedésének reformja a Tony Blair által vezetett Munkáspárt *New Labour* programjának egyik központi témájává vált az 1997-es általános választásokat felvezető

⁴⁷ A 1980-as években a konzervatív párti kormányok radikálisan csökkentették a nehézipari ágazatok állami támogatását, számos szociális alapú juttatást töröltek el vagy alakítottak át, új adónemeket vezettek be. Ezek közül az úgynevezett közösségi adó (*community charge*) vagy más néven fejadó (*poll tax*) 1988-as bevezetése váltotta ki a legnagyobb tiltakozást Skóciában. Tovább súlyosbította a helyzetet, hogy ezt az új adófajtát az Egyesült Királyságban elsőként Skóciában vezették be, így azt a látszatot keltve, hogy a londoni kormány Skóciában kísérletezi ki az új adónemet. A közösségi adó befizetését több mint 700 000-en tagadták meg az első évben. Végül tizennyolc hónap elteltével, Margaret Thatcher távozása után a következő, szintén konzervatív kormány megszüntette a közösségi adót. Devine: *The Scottish Nation*, 603–606.

⁴⁸ Az 1979-es választásokon a Munkáspárt 42%-ot, a Konzervatív Párt 31%-ot; az 1983-as választásokon a Munkáspárt 35%-ot, a Konzervatív Párt 28%-ot; az 1987-es választásokon a Munkáspárt 42%-ot, a Konzervatív Párt 24%-ot; az 1992-es választásokon a Munkáspárt 39%-ot a Konzervatív Párt 26%-ot; az 1997-es választásokon a Munkáspárt 45%-ot a Konzervatív Párt 18%-ot ért el Skóciában. Elérhető: www.alba.org.uk, hozzáférés: 2009. október 9.

⁴⁹ A Skót Alkotmányozó Konvenciót Kampány a Skót Nemzetgyűlésért elnevezésű társaság hívta életre 1988-ban, az a társaság, amely az 1980-as években életben tartotta a devolúció kérdését. A Konvenció munkájában Skócia hetvenkét westminsteri képviselőjéből ötvenkettő vett részt. Kezdetben a Munkáspárti és a Liberális Demokrata képviselők működtek együtt a civil szféra, az egyházak és a szakszervezetek képviselőivel, majd az 1990-es évektől már a nacionalista képviselők is csatlakoztak a Konvenció munkájához. Bogdanor: *Devolution in the United Kingdom*, 197.

⁵⁰ Bogdanor: *Devolution in the United Kingdom*, 197.

kampányidőszakban. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszott a skót képviselők előtérbe kerülése a párton belül.⁵¹

Nemcsak a Munkáspártban, hanem a Liberális Demokrata Pártban, az SNP-ben és a skót társadalomban általában egyetértés alakult ki a devolúció támogatását illetően. Bár 1979-ben is igen magas volt az önrendelkezés támogatottsága Skóciában (több mint 60%), a devolúciót támogatók közül sokan egyszerűen nem mentek el szavazni, vagy akár nemmel is szavaztak az Egyesült Királyságtól való elszakadástól tartván. Az 1970-es években Skóciában az önrendelkezést általában, illetve a devolúciót támogatók a *status quo* részesítették előnyben az esetleges függetlenséggel szemben, azonban az 1990-es évek közepére a helyzet megfordult, a függetlenség vonzóbbá vált a Konzervatív Párt által irányított Egyesült Királyságnál. Az alábbi táblázat jól szemlélteti az említett változásokat:

1979: Szavazott Ön a skót devolúcióról kiírt népszavazáson?

Ha igen, igennel vagy nemmel szavazott? |

Ha nem, az igen oldalt vagy a nem oldalt támogatja?

1997: Hogy szavazott a népszavazáson feltett első kérdésről*?

	Függetlenség párti		Devolúció párti		Önkormányzat párti	
	1979	1997	1979	1997	1979	1997
Igennel szavazott	68	75	46	65	49	70
Nem szavazott, de az igent támogatta	12	-	8	-	8	-
(Az összes igen)	(80)	(75)	(51)	(65)	(57)	(70)
Nem szavazott, nincs preferencia	8	23	7	28	7	25
Nem szavazott, a nemet támogatta	2	-	11	-	10	-
Nemmel szavazott	10	2	28	7	26	5
(Az összes nem)	(12)	(2)	(39)	(7)	(36)	(5)

*Legyen-e Skóciának parlamentje az Egyesült Királyságon belül?

Forrás: Dardanelli: Democratic Deficit or the Europeanization of Secession? 7. táblázat 332.

Fontos szerepet játszott továbbá az is, hogy az 1978-as devolúciós törvénytervezeteket benyújtó kormánnyal szemben az 1997 májusában újonnan megválasztott munkáspárti kormány nem volt ráutalva más pártok szavazataira, sőt 1935 óta példátlan, 177 fős többséggel és soha nem látott mandátumszámmal rendelkezett az alsóházban. A Callaghan-kormány 1979-es népszerűtlenségével szemben a Blair-kormány általános népszerűsége pozitívan befolyásolta az 1997. szeptember 11-ére, a skótok számára szimbolikus évfordulóra⁵² kiírt népszavazás végeredményét. Ezúttal a megjelentek 74%-a egyetértett a skót par-

⁵¹ 1983 és 1997 között Angliában a konzervatívok egy sor kulcsfontosságú választóközteret szereztek meg munkáspárti jelöltek megelőzve, így kizárva a nagypolitikából számos reményteljes angol munkáspárti képviselőt. Skóciában ezzel szemben a Munkáspárt szorította ki a konzervatív jelölteket, így az 1990-es évek közepéig Skóciát egyértelműen a Munkáspárt, míg Angliát a Konzervatív Párt uralta. Ennek következtében számos kulcspozíciót skótok töltöttek be a Munkáspártban, például: John Smith, Gordon Brown, Robin Cook, George Robertson és Donald Dewar. Így a skót lobbi is hatékonyabbá vált a párton belül. Finlay: *Modern Scotland*, 372–373.

⁵² Hétszáz évvel a népszavazás napját megelőzően, 1297. szeptember 11-én a William Wallace és Andrew de Moray vezette skót sereg megsemmisítette az angol hadsereget a skóciai Stirling Bridge melletti csatában.

lament felállításával, ami megfelelt a várakozásoknak.⁵³ A devolúció megszavazása Skóciában az új munkáspárti kormány politikájának támogatásaként, illetve a Konzervatív Párt előző tizenhét éves kormányzásának kritikájaként is értelmezhető.

A politikai légkörben tapasztalható különbségeken kívül gazdasági szempontból is nagy eltérés mutatkozik az 1970-es és az 1990-es évek között. Skóciában a recesszió az 1980-as évek elejére érte el a mélypontot, és a gazdaság az évtized közepétől növekedésnek indult. A nyolcvanas években a skót gazdaság teljes metamorfózisának lehetünk tanúi: az évtized végére az addig lejtmenetben lévő, nehézipar által dominált gazdasági szerkezetben egyre inkább teret nyertek a modern technikák és a szolgáltatások. A változást elsősorban az elektronikai, finommechanikai iparágak fejlődése vezette be, de a növekedés fő motorja a pénzügyi szektor volt: Edinburgh Nyugat-Európa és a világ legfontosabb pénzügyi központjai közé emelkedett. Skócia lett – az Ír Köztársaság mellett – a tengerentúli befektetések egyik kedvelt célpontja. A skótok szeme előtt az Ír „kelta tigris” példája lebegett, ismét elkezdtek hinni önmagukban és Skóciában.⁵⁴

A politikai és a gazdasági környezetben fellelhető különbségeken és a konzervatív kormányzás alatt felhalmozódott demokratikus deficiten kívül egy harmadik fontos tényező is szerepet játszott az 1997-es népszavazás sikerében: az Egyesült Királyság, így Skócia európai uniós tagsága. Egyrészt az unió által nyújtott kedvező környezet élenkítőleg hatott Nagy-Britannia egészének gazdaságára. Skóciát tekintve pedig fontos kiemelni, hogy az EU olyan nagyobb gazdasági egységet biztosít, mely fokozatosan felváltja a brit közös piacot, így az esetlegesen önállóvá váló skót gazdaság sem maradna elszigetelt. Másrészt az EU-tagság új megvilágításba helyezte a függetlenséget a skót közvélemény számára, hiszen ennek bekövetkeztekor Skócia nem maradna magára, hanem egy szélesebb körű uniós szavatolná politikai és gazdasági biztonságát. Ezt a szemléletet tovább erősítették a szintén EU-tag Ír Köztársaság kiemelkedő gazdasági eredményei és külpolitikai érdekérvényesítő képességének erősödése. A változás egyértelműen kimutatható az Egyesült Királyság 1973-as csatlakozása után készített közvélemény-kutatásokban is: Skóciában fokozatosan növekedett a függetlenséget támogatók aránya.⁵⁵

Az EU-tagság ezen következményeit gyorsan felismerte az SNP is, és a kezdeti euroszkeptikus álláspontját felülbírálva 1988-ban útjára indította „Függetlenség Európában” (*Independence in Europe*) elnevezésű kampányát. A Skót Nemzeti Párt értelmezésében Európa a „Régiók Európájának” (*Europe of the Regions*) kialakulása felé halad, és egy ilyen uniós Skócia nincsen ráutalva az Egyesült Királyságra sem gazdasági, sem pedig biztonságpolitikai szempontból. Az európai uniós perspektíva nem csak az SNP számára volt vonzó. Az Egyesült Királyság föderatív átalakítása felé hajló Liberális Demokraták és a devolúció továbbvitelét támogató Munkáspárt is pozitívan viszonyult az uniós tagsághoz.⁵⁶ Az ő szemszögükből nézve az EU szubszidiaritásról szóló alapelve a hangsúlyos. E szerint az uniós polgárokat érintő döntéseket kívánatos a hozzájuk legközelebbi szinten meghozni.⁵⁷

⁵³ Az 1997. szeptember 11-én tartott népszavazáson a megjelent skót választók 74,3%-a támogatta a Skót Parlament létrehozását, 63,5%-a pedig azt is, hogy a felállítandó parlamentnek legyen adóválasztási joga is. Devine: *The Scottish Nation*, 617.

⁵⁴ Finlay: *Modern Scotland*, 380–385.

⁵⁵ Fisher et al. (eds.): *Central Debates in British Politics*, 129.

⁵⁶ Kaiser: *A devolúciós folyamat alternatívái és kihívásai Nagy-Britanniában*, 88–90.

⁵⁷ Lásd bővebben: http://europa.eu/scadplus/glossary/subsidiarity_en.htm. Hozzáférés: 2010. január 21.

Ez Skócia esetében teljes mértékben összhangban áll a devolúció által kialakított, korlátozott, de önálló törvényalkotói joggal rendelkező edinburgh-i parlament működésével.⁵⁸

Az európai uniós tagság hatásai az élet szinte minden területén megfigyelhetők Skóciában: a politikától kezdve, a gazdaságon át egészen a skót identitás átalakulásáig. Az Egyesült Királyság felett álló, szupranacionális szervezeti tagság felerősítette az állami (brit) identitásnak alárendelt nemzeti identitásokkal való azonosulást, így a skót identitással való azonosulást is. A hetvenes évektől kezdődően drámai változás ment végbe a skót és brit identitás viszonylatában: míg Skóciában 1979-ben a megkérdezettek 38%-a mondta magát britnek, addig ez 1992-ben már csupán 15% volt. Ezzel párhuzamosan természetesen nőtt a skót identitást választók aránya: az 1979-es 56%-ról 1992-re 85%-ra emelkedett. A konzervatív kormányzás évei és az EU növekvő befolyása következtében a brit identitást általában aláaknázó szélesebb szociális és politikai változások felerősödtek, a skót identitás került előtérbe, míg a brit identitás egyre népszerűtlenebbé vált Skóciában.⁵⁹ Az alábbi táblázat jól mutatja a változásokat:

NEMZETI IDENTITÁS SKÓCIÁBAN 1979 – 1999

	1979	1992	1997	1997	1999
	Általános választások	Népszavazás			
Skót, nem brit	nincs adat	19	23	32	32
Inkább skót, mint brit	nincs adat	40	38	32	35
Skót	56	72	72	85	77
Brit	38	25	24	15	17

Forrás: Paterson et al.: *New Scotland, New Politics*, 105.

Emellett Skóciában az európai identitás általában véve sokkal kedvezőbb megítélés alá esik, mint a Tweedtől délre. Az Angliával alkotott unió történetében először a skótok szemében már nem London, hanem Brüsszel játssza a központi szerepet, legalább is kulturális tekintetben.⁶⁰ Ezzel az átrendeződéssel egy időben a skót kultúra is új erőre kapott, s közvetve hozzájárult a devolúciós kampány sikeréhez az 1980-as, 1990-es években. Ismét a figyelem középpontjába került a skót irodalom, történelem, a skót *gaelic* nyelv, felvirágozott a skót kortárs irodalom és zene is.⁶¹ A skót *gaelic* kultúra és a skót nemzeti identitás egyre nagyobb népszerűsége tett szert a fiatalabb generációk körében is. A kulturális önazonosság és önértékelés megtalálása azonban csak az első lépést jelentette. Az erősödő kulturális identitás fokozatosan politikai tartalmat nyert, újrafogalmazva a skót társadalom közös értékeit és céljait. Mindezek nélkül elképzelhetetlen lett volna a devolúciós kampány sikere.

A Skót Parlament

A sikeres népszavazást követően a munkáspárti kormány 1998 januárjában betervezte a skóciai devolúcióról szóló törvénytervezetet (*The Scotland Act of 1998*), melyet még ugyanazon év novemberében el is fogadott a westminsteri parlament. Ez alapján az új, brit

⁵⁸ Brown et al.: *Politics and Society in Scotland*, 22–23.

⁵⁹ Peterson, Lindsay et al.: *New Scotland, New Politics*. Edinburgh, 2001. 105–106.

⁶⁰ Brown et al.: *Politics and Society in Scotland*, 124–126.

⁶¹ Ebben az időszakban lett ismert számos skót szerző, akik azóta a kortárs angol nyelvű irodalom meghatározó alakjaivá váltak, például: Alasdair Gray, Irvin Welsh, Ian Rankin és Alexander McCall Smith.

költségvetésből finanszírozott skót parlament százhuszonkilenc taggal rendelkezik, melyek közül hetvenhárom egyéni körzetben választott, ötvenhat pedig kiegészítő listákról bekerülő képviselő. A skót parlament hatáskörébe tartozik az egészségügy, az oktatás, a helyhatóságok felügyelete, a közlekedés, a gazdaságfejlesztés, a jogrendszer, a környezetvédelem, a mezőgazdaság, a sport és a kultúra. A közös westminsteri parlament hatáskörében maradt a kül- és védelmi politika, a nemzetbiztonság, a fiskális és monetáris politika és a makrogazdaság-politika irányítása. Ezenkívül a skót parlament adóemelési, illetve csökkentési joggal is rendelkezik három penny erejéig minden adó font után.⁶² A parlament javaslatára a királynő jelöli ki Skócia első miniszterét, illetve a többi minisztert is. Habár a külügyekért továbbra is a westminsteri parlament a felelős, Skócia külön képvisellel rendelkezik Brüsszelben, és skót miniszterek is részt vehetnek az Egyesült Királyságot a Miniszterek Tanácsában képviselő delegációkban.⁶³

Összegzés

Az 1979-es és az 1997-es népszavazások eredményei jól illusztrálják a skót társadalom átalakulását a 20. század végén. A vizsgált évtizedekben az Egyesült Királyság politikai és gazdasági szerkezetének változásai, az Európai Unió növekvő befolyása és a skót nemzeti identitás erősödése háromszáz év után elvezetett a skót parlament ismételt felállításához. Hangsúlyozni kell, hogy ezek egymást kiegészítő és erősítő tényezők, önmagában valószínűleg egyik sem vezetett volna sikerre. Fontos szerepet játszott a skót közvélemény devolúciót illető álláspontjának megváltozásában ezeken kívül még az Európában és a világ más tájain sikeresen holdoguló kismemzetek és állam nélküli nemzetek példája is (Írország, Katalónia, Baszkföld). Elmondható tehát, hogy bár a skót képviselők érdekérvényesítési képessége valóban kiváló, az edinburgh-i parlament újjászületése egy igen hosszú és küzdelmes folyamat (vég?)eredménye.

A parlament újjáalakulását természetesen különböző módon értelmezik a tradicionális brit pártok és az SNP. Az előzőek szempontjából nézve az Egyesült Királyság alkotmányos szerkezetének átalakításáról van szó, melynek következtében egy új, jobban működő gazdasági és politikai rendszer jött létre. A Skót Nemzeti Párt a függetlenség felé tett első lépést látja az önálló skót parlament létrejöttében. Az SNP álláspontja szerint az Európai Unióban elnyert függetlenséggel csupán annyi változna, hogy Skócia szuverenitásának egy részét nem az Egyesült Királyságra, hanem egy nagyobb unióra ruházná át. Hangsúlyozzák, hogy Skócia függetlensége összhangban állna az EU által a regionalizmusról és a szubszidiaritásról megfogalmazott irányelvekkel.

A skót parlament létrehozása aszimmetrikus politikai struktúrát eredményezett az Egyesült Királyságban, mely születése óta heves vitákat vált ki.⁶⁴ Ennek ellenére még nem fogalmazódott meg olyan elképzelés, mely igazi alternatívát nyújtana a devolúció helyett, sikerrel kielégítené a skótok öngazgatási igényét, és egyidejűleg megóvná az Egyesült Királyságot a felbomlástól. A legfrissebb közvélemény-kutatások szerint a devolúciós parlament működése sem teszi maradéktalanul elégedetté a választókat, a függetlenség még mindig jelentős támogatottsággal bír Skóciában, azonban népszerűsége folyamatosan csökken az edinburgh-i parlament megnyitása óta. A devolúció intézménye önmagában nem

⁶² Ez az úgynevezett skótkockás adó (*tartan tax*).

⁶³ Devine: *The Scottish Nation*, 617.

⁶⁴ Például a West Lothian kérdés, illetve a központi források elosztását meghatározó Barnett formula kérdése.

mentheti meg az Egyesült Királyság egységét, de az edinburgh-i és a londoni parlamentek együttműködése olyan gyakorlatot alakíthat ki, melynek mentén az Egyesült Királyság átfogó alkotmányos reformja tovább folytatódhat, remélhetőleg mind a skót, mind pedig az angol közvélemény nagyobb megelégedésére.

GÉZA PROHÁSZKA

A Nation Reborn? The Way of Devolution in Scotland in the Second Half of the Twentieth Century

This paper deals with the various demands for self-governance in Scotland from 1707, with special focus on the period between the two referendums on a Scottish body of self-government: 1979, when devolution failed to attract enough support and 1997 when devolution was endorsed. The paper offers a detailed examination of this in-between era when the political, economic and social changes in the United Kingdom awakened Scotland. The changes of the Scottish national identity are examined in relation to the Scottish self-government movements. The appearance and strengthening of the Scottish National Party, the reactions of the Labour and the Tories to the rise of nationalism are investigated in connection with the way to devolution. After this the referendums of 1979 and 1997 are examined and compared. It is argued that the “democratic deficit,” the growing influence of the European Union, and the revaluation of the Scottish national identity together led to the success of the 1997 referendum after the unsuccessful referendum of 1979.